

УДК 335(477.82)
ТКАЧУК П.П.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

Дем'янюк О.Й. **Воєнна історія Волині : історичні нариси : в 4 т. / О.Й. Дем'янюк, І.М. Пасюк. – Луцьк: Вежа-Друк, 2013. – Т. 1: Давня доба – кінець XVIII ст. – 236 с.; Т. 2: XIX ст. – початок XX ст. – 2014. – 288 с.**

Рецензовані перші два томи багатотомного видання «Воєнна історія Волині» луцьких авторів – доктора історичних наук, професора кафедри соціально-гуманітарних наук та суспільних відносин Луцького інституту розвитку людини університету «Україна» Дем'янюка О.Й. і завідувача філії Національного військово-історичного музею України – Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки (м. Луцьк) Пасюка І.М., присвячені цікавому й актуальному, з огляду на сучасну військово-політичну ситуацію в державі, аспекту – воєнній історії Волинського краю, Волині.

Відразу вкажемо на те, що автори у своїх дослідженнях не обходять стороною дражливих питань, намагаються донести до читача пояснення окремих епізодів героїчного минулого волинян, виявити й ліквідувати «білі плями» воєнної історії регіону. У назві дослідження відображений його об'єкт, а у центрі уваги праці – нелегкі, а подекуди й трагічні воєнні сторінки Волинського краю.

Автори рецензованої праці поставили перед собою досить складне завдання – охопивши значний проміжок часу, подати воєнно-історичний аналіз окремо взятого українського регіону, не вириваючи його при цьому із

Ткачук Павло Петрович, доктор історичних наук, професор, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Ткачук П.П., 2014.

контексту загальнодержавних процесів. Для вирішення завдання ними було опрацьовано значний масив архівних документів, літописів, наукової літератури вітчизняних і зарубіжних дослідників, переказів, спогадів тощо. Можемо зауважити, що джерельна та історіографічна база дослідження, на нашу думку, є достатньою для об'єктивного висвітлення воєнної складової життя волинян у зазначений вище часовий проміжок.

Структурно рецензована праця побудована за хронологічним принципом, що можна визнати виправданим з огляду на часові рамки дослідження. Автори гармонійно поєднують суто воєнні події, які відбувалися на території Волині, та події, які відбувалися на загальнодержавному і міжнародному рівнях. Крім того, дослідження містить значний ілюстративний матеріал, що наочно підтверджує воєнні потуги волинян.

Охоплений авторами хронологічний період першого тому науково-популярного видання «Воєнна історія Волині: історичні нариси» був надзвичайно насичений військово-політичними подіями, виникненням нових і вдосконаленням уже існуючих видів зброї й військового спорядження. Адже вітчизняна воєнна історія й дотепер залишає невідомі сторінки, а відтак, і матеріал для нових досліджень і переосмислення попередніх оцінок.

Авторам видання значною мірою вдалося подолати радянські стереотипи у підходах до аналізу та оцінки важливих подій воєнної історії Волинських земель. Вивчаючи окремі аспекти воєнної історії Волині, автори наблизилися до всебічного дослідження складних сторінок волинського краю. О. Дем'янюк та І. Пасюк не обійшли увагою той факт, що територія Волині (Волинської землі, Волинського князівства, Галицько-Волинського князівства, Волинського воеводства) розташована на перетині магістральних шляхів із заходу на схід та із півночі на південь, що позначилося як на поширених тут видах озброєння, так і на тактиці ведення бойових дій місцевими вояками.

Досить цікавим видається нам спосіб подачі дослідженого матеріалу. Рецензоване науково-популярне видання побудоване

у формі нарисів, що дозволяє авторам інколи відходити від академічного, суто наукового викладу результатів дослідження. Це робить книгу доступною і зрозумілою для широкого кола читачів. Кожен із п'ятнадцяти нарисів охоплює певний етап у розвитку воєнної історії Волинського краю чи конкретну подію, яка мала визначальний вплив на розвиток суспільно-політичного і соціально-економічного життя волинян, а нерідко й інших суміжних із Волиню територій.

Розпочинається робота із нарису, присвяченого розвитку озброєння та формуванню військових навичок волинян у княжу добу. Авторами визначено нижню межу появи на території Волині металеві зброї – V тис. до н.е., що привело до появи нових видів зброї, а відтак, і до зміни підходів до воєнної справи.

Досліджуючи розвиток воєнної справи та озброєння у Княжу добу, авторами було локалізовано територію Волинського князівства. На той час – це землі Берестейська і Холмська, сучасна Рівненська область, північні райони Тернопільської (Кременецький, Шумський, Збаразький) та західна частина Ізяславського і Староконстянтинівського районів Хмельницької та Звягельського (Новоград-Волинського) району Житомирської областей.

Прикладом вивчення та характеристики конкретної події є шостий нарис, присвячений з'їзду монархів у Луцьку в 1429 р. Здавалось би, суто цивільний захід, однак з-поміж інших питань на ньому гостро звучало питання безпеки в Європі. Автори зуміли переконливо довести, що з'їзд у Луцьку став не лише черговим зібранням монарших родин для демонстрації ними своїх нарядів і обладунків, але й визначив пріоритети мирного співіснування багатьох народів Європи.

Нариси, присвячені козацькому минулому Волинського краю, переконують, що Волинь – дійсно край козацький. Адже автори дослідили, що тут було сформовано і діяло із різним ступенем інтенсивності щонайменше сім козацьких полків. Під час вивчення воєнної складової волинян доби козаччини у науково-популярному виданні

відображено події повстання С. Наливайка на Волині, події національно-визвольної війни 1647–1657 рр., відтворено військово-історичні портрети багатьох волинян або осіб, воєнна доля яких безпосередньо пов'язана із Волинню.

Історичний відтинок, про який йдеться у другому томі науково-популярного видання «Воєнна історія Волині: історичні нариси», характеризується значними воєнними подіями на Волині й поза її межами, в яких брали участь волиняни. Зважаючи на недостатній ступінь вивчення саме цього історичного періоду у розрізі воєнної історії перед авторами постала складна робота із систематизації наявного матеріалу і створення комплексного дослідження.

Автори нарисів, застосувавши різноманітні методологічні підходи до аналізу, узагальнення та інтерпретації опрацьованого матеріалу, ще раз переконують, що будь-яку добу вітчизняної воєнної історії необхідно розглядати крізь призму загальноєвропейських військово-політичних процесів.

Складність рецензованого дослідження, на нашу думку, полягала в тому, що авторам інколи складно було відійти від ідеологічних догм попередньої (радянської) історичної школи. Втім, до честі авторів, їм значною мірою вдалося подолати радянські стереотипи у підходах до аналізу поширених раніше оцінок подій воєнної історії, які мали місце на теренах Волинської губернії впродовж ХІХ – початку ХХ ст.

Вивчаючи окремі аспекти воєнної історії Волині, автори наблизилися до всебічного дослідження складних сторінок Волинського краю. Так, вони не обійшли увагою той факт, що територія Волині, не перебуваючи у безпосередньому театрі бойових дій під час французько-російської війни 1812 р., стала місцем активного воєнного руху. На читацьку увагу заслуговують дослідження авторами нарисів шляхів руху, перебігу й результатів бойових дій 3-ї Обсерваційної армії (командир – генерал від кавалерії О. Тормасов), Дунайської армії (командир – адмірал П. Чічагов), австрійського корпусу під командуванням генерала від кавалерії К. Шварценберга, саксонського корпусу під командуванням дивізійного генерала Ж. Реньє.

Другий том складається з вісімнадцяти нарисів, кожен з яких охоплює певний етап у розвитку воєнної історії Волинського краю. Так, досліджуючи перебіг польського повстання 1830-1831 рр. і його вплив на суспільно-політичну ситуацію на території Волинської губернії, автори нарисів наводять приклади співпраці місцевого люду (у першу чергу польської шляхти, яка продовжувала проживати на Волині після III поділу Польщі), і приклади неприйняття волинянами (передусім українськими селянами) польського визвольного руху.

Не залишилася поза увагою дослідників проблема перебування на території західноволинських земель Литовсько-Волинського легіону під командою генерала Ю. Дверницького. Автори нарисів слушно зауважують, що польське повстання 1830 – 1831 рр. не отримало широкої підтримки серед жителів Волинської губернії через низку факторів, насамперед через відсутність широкого оприлюднення планів повстанців щодо вирішення земельного питання й глибокого вкорінення російських настроїв серед місцевої інтелігенції.

Особливістю нарисів, присвячених воєнним кампаніям Кримської (Східної) війни 1853–1856 рр., російсько-турецької війни 1877–1878 рр., російсько-японської війни 1904–1905 рр., стало дослідження бойового шляху військових частин із найменуванням Волинських (Волинський уланський полк, Лейб-гвардії Волинський полк, 53-й піхотний Волинський полк і т.д.).

Прикладом вивчення і характеристики життєпису конкретної особи став нарис, присвячений генерал-лейтенанту В. Панютіну, його бойовим подвигам, перебуванню на Волині, особливості долі військовика. Автори зуміли переконливо довести, що не завжди і не кожна особа дозволяє використовувати себе за «гвинтика» у бойових діях.

Рецензоване дослідження не позбавлене певних недоліків. Насамперед, відзначимо описовий характер викладу окремих частин нарисів, де варто було би дати більш узагальнений аналіз воєнним подіям. Однак це зауваження не має принципового характеру і не знижує високої наукової вартості дослідження О. Дем'янюка та І. Пасюка.

Ще раз наголосимо, що авторами проведена величезна робота зі збору і систематизації матеріалів й документів. Детальний опис окремих бойових дій на території Волині, пов'язаних з ними подій засвідчує фахову зрілість авторів видання, їхнє вміння детально аналізувати опубліковані джерела, формулювати аргументовані й виважені висновки.

Рецензоване науково-популярне видання є першою у вітчизняній історіографії працею, присвяченою дослідженню воєнної історії Волинського краю. Праця О. Дем'янюка та І. Пасюка, без сумніву, допоможе історикам, краєзнавцям, дослідникам минувшини краще розібратися зі складнощами воєнних сторінок історичної Волині.

Надійшла до редколегії 05.09.2014 р.